

Olvasósarok

Villangó-Török Ivett
Szilágyi Judit

Palkó Gábor (szerk.): Múzeumelmélet. A képzeletbeli múzeumtól a hálózati múzeumig. Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum és Ráció Kiadó. 2012. 304. p.

Villangó-Török Ivett

A Petőfi Irodalmi Múzeum gondozásában jelent meg 2012 decemberében a *Múzeumelmélet. A képzeletbeli múzeumtól a hálózati múzeumig* című tanulmánykötet, amely külföldi múzeumi szakemberek és teoretikusok magyarra fordított műveit tartalmazza. Bár a tanulmányok szerzőinek bemutatását, rövidke életrajzát hiányolhatjuk a könyv végéről, mégis az általuk hozott példákból is sejthető, hogy egytől-egyig Nyugat-Európából származnak. A tanulmányok eredeti forrásait végigböngészve örömmel tapasztaljuk, hogy az itt megjelent cikkeket nagyjából az elmúlt 10 évben publikálták: a legkorábbi egy 1999-ben elhangzott konferencia előadás, amit átdolgozva 2010-ben jelentettek meg, de szerepel köztük 2000-es, 2005-ös, 2007-es és 2011-es szöveg is. Ugyanakkor a szerzők által hivatkozott irodalom is mind ezredfordulót követően jelent meg, ami kifejezetten hasznos a téma iránt érdeklődőknek a további tájékozódásban.

A kötetben szereplő írások három nagy téma köré csoportosulnak: informatika, muzeológia és irodalom. Az informatika tematikának nyitánya Manuel Castells tanulmánya, amely 2001-ben az *ICOM News*-ban jelent meg. A szöveg programadónak is tekinthető, mivel a múzeumok helyzetét tárgyalja az információs társadalomban. A szerző szerint korszakunk átalakult kommunikációs struktúrájában a múzeumok előtt két út áll: vagy „a történeti kultúra mauzóleumai lesznek a globális világban”, vagy pedig „közvetítenek a kultúrák között egy olyan társadalomban, amely már nem is tudja, hogy hogyan kell kommunikálni” (Castells 2012: 43).

Antonio M. Battro tanulmánya André Malraux 1951-ben kiadott, de a világháború előtt megfogalmazott *képzeletbeli múzeumok* fogalmával indul, ami nála a fotó-reprodukciók világméretű másolatgyűjteményét jelenti. Battro ezt a gondolatot fűzi tovább, hiszen a digitális technika folyamánya, hogy a műalkotások újabb átalakuláson mennek keresztül. A Virtuális Múzeum tehát „a Képzeletbeli Múzeum lenyűgöző evolúciójának terméke” (Battro 2012: 45).

Érdekes megközelítést alkalmaz Wolfgang Ernst: tanulmányában számítástechnikai fogalmakat (pl. RAM és ROM) állít párhuzamba a múzeummal. Szerinte a múzeumoknak nem arra kellene törekedniük, hogy digitálisan leképezzék, hanem hogy a kibertérben újraalkossák őket, vagyis ez lehet a múzeumi tér

alternatívája. A digitális tér múzeumában adatbankokat állít ki és „olyan tereket nyit meg, amelyeket egyetlen valós múzeum sem kínál” (Ernst 2012: 69).

Darren Peacock tanulmánya folytatja az informatika tematikát *Digitális technológia* címmel. Azt a kérdést járja körül, hogy a digitális információs és kommunikációs technológiák (vagyis az IKT-k) miként lehetnek a változás előmozdítói a kulturális örökségi intézményeken belül – ezzel kitekintést nyújt a könyvtárak világába is. Kiinduló pontja az Európai Bizottság kezdeményezésére 2002-ben létrejött *DigiCULT* tanulmány, amely ötéves ütemtervet tartalmaz az európai kulturális örökségnek az információs társadalomban betöltött helyéhez (Peacock 2012: 183).

Hat tanulmány olvasható a muzeológia témaköréből. A kötet első szövege Peter Sloterdijk tollából származik, amely remek választás, mert a kötetre hangolja az olvasót. A szerző azzal a megállapítással kezdi írását, hogy a muzeológia a xenológia (idegenség-tudomány) egyik formája, hiszen a múzeum mint az idegennel való találkozás helyszíne idegenbarát tapasztalatokat közvetít. Ugyanakkor lehet xenofób (idegengyűlölő) hely is, ha a csúf idegent mutatja be, ami megvetéshez, ellenszenvhez vezet. Úgy fogalmaz Sloterdijk, hogy a modern múzeum neuralgikus ponttá válik, „ahol a kultúra munkáját egyidejű elsajátításként és elutasításként tanulmányozhatjuk” (Sloterdijk 2012: 19). A későbbiekben felsorolja azokat a közhelyeket, amiket a múzeummal kapcsolatban ismerünk, majd mellett érvel, hogy többnyire igazság áll a háttérükben. Például a múzeum olyan, mint a futballstadion, „mindkettőben a nézőszámmal mérik a sikert” (Sloterdijk 2012: 28).

Fiona Cameron tanulmánya összeköti az informatikát és muzeológiát, ám főként a gyakorlati tapasztalatokra fekteti a hangsúlyt. A múzeumi gyűjteményeket veszi górcső alá; a kiindulópontjában egy komoly kérdésfelvetés áll: „hogyan fejlődhetnek a dokumentációs rendszerek és a gyakorlatok úgy, hogy megfeleljenek a tudás kortárs paradigmáinak és a felhasználók igényeinek?” (Cameron 2012: 156). A kérdést a szakmai oldal bemutatásával kezdi. A mai gyűjteményi nyilvántartási formák a 19. századi empirikus gondolkodásmódban gyökereznek, amely szerint egy tárgy hiteles jelentése annak fizikai megjelenésében rejlik. Majd a posztstrukturalista elmélet szerint a tárgyakat csakis kontextusban lehet értelmezni, tehát a dokumentációnak tartalmaznia kell, hogy ki és hol gyűjtötte, ki és hogyan értelmezte, hol történt meg ez az értelmezés, stb. A felhasználók számára mindez érdektelen, nem kérdőjelezi meg a gyűjtemény nyújtotta jelentésmagyarázatokat, csupán az érdeklí őket, hogy könnyen tudjanak keresni az online adatbázisban (kronologikus vagy hierarchikus rendszerben), nem akarnak értelmezni.

Aki kicsit is foglalkozik muzeológiával, megkerülhetetlen számára a múzeumtörténet. Egy monográfiához képest rövidke, de a Palkó Gábor által szerkesztett kötetben terjedelmes helyet elfoglaló Léontine Meijer-van Mensch és Peter van Mensch közösen írt cikkét csak ajánlani tudom, ami címében is jelzi, nem

akármilyen vállalkozással van dolgunk: *A szaktudományos felügyeletől az együttalkotásig. A gyűjtés és múzeumi gyakorlat fejlődése a 19. és 20. században*. A szerzők a gyűjtemények nyilvánossá válásától, a nyilvános múzeumok megjelenésén át, a szakmai hálózat létrejöttéig villantják fel a legfontosabb csomópontokat, amelyek a gyűjtés intézményesülésében szerepet játszottak. Nem kis meglepetésül szolgált a Magyar Nemzeti Múzeum alapításáról szóló bekezdés, amit a 2010-ben megjelent írás a méltán sokat hivatkozott Korek József 1977-es német tanulmányából (Der Museumsgedanke und die Sammlungsmethode in Ungarn. In Bernard Deneke–Rainer Kahsnitz (szerk.): *Das Kunst- und kulturgeschichtliche Museum im 19. Jahrhundert*. 29–36. München: Prestel) idézett (Meijer-van Mensch – van Mensch 2012: 100).

A múzeumtörténeti áttekintéshez kapcsolódva John Carman tanulmánya a múzeumi tárgyak átlényegülését vizsgálja, vagyis „*bogyan lesz valamiből műtárgy?*” A szerző Michael Thompson, Jean Baudrillard és Pierre Bourdieu munkáit hívja segítségül a tárgyak „osztályzásához”. A tárgy úgy válik autentikussá, hogy múzeumba kerül és azáltal régivé, hogy kilép a mindennapi életből. Azzal nyer kulturális jelentőséget, hogy elhelyezik a többi hasonló darab közé (Carman 2012: 216).

Gottfried Korff a múzeumok sikertörténetét két jelenségben látja: a modern társadalmak dinamikájából adódó bizalomvesztésének múzeumi kompenzációjában illetve a múzeumi tárgyak eredetiségének vonzerejében. Tanulmányában a gyűjtés és kiállítás viszonyát vizsgálja. A múzeum védi a múltat, tehát megőrizz és egyben újra is értelmezi azt, úgy, hogy kiállítást rendez. A múzeum (akárcsak a levéltár, könyvtár, színház) az emlékezet kulturális színtere, az érzéki megismerés tere. A muzeológus segít a látásmód és értelmezés kialakításában a kiállításokon keresztül (Korff 2012: 238).

Rhiannon Mason cikke interdiszciplináris megközelítésű: a kommunikációelmélet és múzeumtudomány keresztmetszetében vizsgálja a kulturális örökséget. Kutatásának középpontjában a kiállítás és az általa közvetített kommunikáció áll. A szerző arra világít rá, hogy a múzeumok és az örökségi helyszínek már nemcsak a tanítás és az ismeretterjesztés színhelyei, hanem olyan terek, amelyek „lehetővé teszik a kommunikációt, a vitát, az eszmecserét és az interakciót” (Mason 2012: 130). Mivel a kiállítást megtekintők egyszerre lehetnek tagjai több közönségnek, így a reakciójuk attól függ, hogy az adott pillanatban melyik kapcsolat kerül előtérbe. Így a múzeumi szakembereknek olyan programot kell kitalálniuk, amivel egyszerre tudják lekötni a nagy „kulturális tőkével” rendelkező szakértő csoportokat valamint azokat a látogatókat is, akiknek nincs előzetes tudása (Mason 2012: 152).

Michael Fehr tanulmánya is kommunikációtudományi megközelítéssel kezdődik. A szerző abból a megállapításból indul ki, hogy a múzeum mint régimódi kommunikációs eszköz újraformálódik korszakunkban és terjesztőeszközzé,

illetve bizonyos tudáskészlet reprezentációs helyszínévé válik. Mivel a múzeum a történeti tudat terméke és helyszíne, így ez az átalakulás az épületeken is leképződik, hasonlítsuk csak össze a British Museum és a Tate Modern épületét. Fehér ezt hozza példaként arra, hogy „a múzeumnak elsődlegesen az idő tematizálására, a különböző idők és időfogalmak bemutatására és átélhetőségére kell törekednie. Ez a tapasztalat jelenti ugyanis a nem a mi időnkől származó tárgyak megértésének előfeltételét és alapját” (Fehér 2012: 251).

Az utolsó két tanulmány az irodalmi kiállítások módszertani problematikáját mutatja be. Christian Metz a kiállítás befogadására fókuszál az intertextualitás, a befogadásesztétika és a dekonstrukció olvasáselmélet elemeinek felhasználásával. Uwe Wirth írása az irodalmi szöveg létesülési folyamatának megítéléséből indul ki és kiállítási színrevitelét vizsgálja. Nem vethetjük szemére a szerkesztőnek, hogy irodalmi muzeológiával zárja a kötetet. Ugyan a könyv többi részét az általános muzeológiai művek foglalják el, a gyakorlati példákat mégis a képzőművészeti és a történeti muzeológia mindennapi munkájából merítik.

A hazai, muzeológiával kapcsolatos tudományos művek egyébként is csekély száma csupán egy maroknyi kötetet sorolhat a múzeumelmélet témakörébe. A több éves tapasztalattal rendelkező kollégák sem mindig vállalkoznak elméleti fejtegetésekre, pedig ezekre igen is szükség lenne. A *Múzeumelmélet. A képzeletbeli múzeumtól a hálózati múzeumig* című kötet nagy előnye, hogy a legújabb nyugat-európai tapasztalatokat, kutatási irányelveket teszi elérhetővé magyarul. A tizenhárom tanulmány meglehetősen széles spektrumon mozog. A szövegek olyan elméleti alapokra épülnek, mint a hermeneutika, a szervezetelmélet, a posztstrukturalizmus vagy a kortárs médiaelmélet. Ami közös bennük: a teoretikus megközelítés. A cikkekben hivatkozott szakirodalmak a közelmúltban születtek, ami az érdeklődők számára nagy segítséget nyújthat a további tájékozódásban. A tanulmányok témái igen sokszínűek ahhoz, hogy egyetemi oktatóknak és hallgatóknak, valamint a szakmabelieknek is érthetővé tegyék a nemzetközi múzeumi megközelítéseket.

Black, Graham: Transforming Museums in the Twenty-first Century. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group. 2012. 276. pp.

Szilágyi Judit

A 2005-ös, *The engaging museum* című sikeres múzeumpedagógiai könyv folytatásaként Graham Black a múzeumok önmegreformálását ösztönzi a *Transforming museums in the twenty-first century* című kötetben. Graham Black a Nottingham Trent Egyetem Általános Történelem és Örökségmenedzsment Tanszékének egyetemi

docense, valamint örökségkezelési tanácsadó, a notthinghami Vármúzeum korábbi munkatársa, számos múzeumi kitüntetés tulajdonosa.

Az utóbbi három évtizedben, Peter Vergo új muzeológiája (1989) óta tanulmányok és kötetek sora jelent meg a múzeumok körében szükséges változásokról, illetve változtatásokról, ráirányítva a figyelmet a kiállítások újragondolására, a múzeumi és múzeumpedagógiai programok új társadalmi igényekhez történő igazítására és a múzeum közösségi szerepvállalására. Graham Black kötete szintén az új muzeológiát tárgyaló könyvek sorába tartozik, azonban a kérdés már nem maga az átalakulás, hanem a hogyan és mikor, tehát a múzeum hogyan valósítsa meg a változtatásokat a jelenlegi gazdasági- kulturális környezetben. Black a jelen kötetben az utóbbi évtizedben elindított és sikerre vitt múzeumi programokra és az azokról készített látogatói felmérésekre alapozva tesz javaslatokat, és, mint korábbi kötetében is írja, „bárhol levő, bármilyen múzeum számára adaptálható” (Black: *The engaging museum* 2005) gyakorlatokat ismertet.

A szerző jelen könyvét azon – számos felmérésre és kutatásra alapozott – álláspontra építi, miszerint a 21. század nagymértékű technikai-, és társadalmi – szociális változása a népesség szabadidő eltöltési igényére és elvárására is hatással van. Tehát a múzeumnak szükséges megismernie az új igényeket és küldetésében, szolgáltatásaiban olyan irányba mozdulni el, hogy a látogatóit megtartsa, illetve rendszeresen látogató közönséget neveljen ki. Meglátása szerint a 21. század múzeuma nem csak a múzeumban mint fizikai térben, hanem online, interneten keresztül is az érdeklődő közönséget keresi és szolgálja majd. A kötetben öt problémakört tárgyalva – Informális tanulás; Múzeumok és a formális tanulás; Társalgás a gyűjtemények körében; Családi kommunikáció ösztönzése a múzeumban; Közösségi részvételtől a polgári szerepvállalásig – fejt ki, hogy a sikeres 21. századi múzeum kialakítása érdekében a múzeumok hogyan változtathatnak önmagukon.

A könyv két részre tagolódik; az elsőben a látogatók és a múzeumlátogatások minőségének megismerése, illetve megismertetése a cél. A 21. század általános kihívásait szem előtt tartva lakossági trendeket elemez, illetve a társadalomkutatás számos gazdasági, oktatási és kulturális eredményét használja fel a jelen társadalom szokásainak és igényeinek feltérképezésére. Már az első rész címe, *Múzeumlátogatóktól a múzeumhasználókig*, is a szerző 21. századi múzeumokról alkotott szemléletmódjára utal. A könyv második részében a 21. századi múzeum fő kérdéseit tárgyalja, megállapításait a társadalomtudományi kutatásokra és a látogatói felmérésekre alapozva; itt gyakorlatilag elsődleges célként tekinti a múzeum felé nyitó és elkötelezett látogató (használó) kinevelését. Mindenki számára jól ismert, központi kérdés a muzeológiában és a közbeszédben: Miért is vannak a múzeumok, megéri-e fenntartani őket? Mivel az interneten keresztül az információk már otthonról is könnyedén elérhetőek, Black a múzeumi élmény hármasságának kialakításában látja a megoldást, így az Élvezd! (nézelődés, olvasás, hallgatás), a Beszéljess!

(társaságban eltöltött idő, társas cselekvés és interaktivitás) és a Csináld! (kreativitás, részvétel, hozzájárulás, vélemény) végig kulcsszavak a kötetben.

A könyvben használt felméréseket nem egy az egyben veszi át a szerző, hanem azokat módszeresen, több oldalról átgondolja és érvekkel támasztja alá, miközben óriási szakirodalmi jártasságról tesz tanúbizonyságot, főleg az angolszász írásokat és kutatásokat alkalmazza.

A kötetet megjegyzések, gyakorlati példák és inspiráló esettanulmányok teszik értékké. A szerző egy-egy gondolatbeli egységet táblázatokban foglal össze, melyek ötletadóak, modellezőek vagy javaslatokat tartalmaznak. A könyvet figyelemfelkeltő és szórakoztató ábrák, rajzok teszik könnyedebbé, informálissá, ugyanakkor még mindig nehezen olvasható olyan mély elméletek tömkelege miatt, melyek látszólag nincsenek összhangban a kötetben feltüntetett gyakorlati módszerekkel (pl. a 140. oldalon az oktatásra utaló viselkedési módok összefoglalása egy táblázatban), és nem mozdítják előbbre a tárgyalt témát.

A szerző az új muzeológiában már jól ismert frázisokat (a látogatószolgálat szerepe, közérthetőség, pihenőhelységek, interaktivitás, rugalmasság) ismétli, bár azokat erős elméleti kontextusba helyezi, egyszerre szokatlan, de meggyőző érveket nyújt. Például a frontszemélyzet helyes viselkedésének és megjelenésének fontosságát hangsúlyozni nem új keletű dolog, ám azt a mindennapi életből hozott példák teszik jellegzetessé: a múzeumokat kereskedelmi tevékenységet folytató üzletekhez hasonlítja, és azok szociális tapasztalatait alkalmazza, hiszen a vásárlók sem a széles áruválasztékra emlékeznek, hanem az eladók viselkedésére, goromba vagy segítőkész attitűdjére. Az alapvető, megszokott múzeumi szabályoknak ellentmondó javaslatokkal igyekeznek a társadalom bizonyos rétegét a múzeumba bevonni. Szerinte például érdemes hagyni, hogy a látogatók a múzeumban fényképezkedjenek, hiszen a képek közösségi oldalakon történő megosztása többet használ akár melyik hivatalos reklámnál, ha az a kellemes időtöltést, a jó hangulatot sugallja a múzeumból.

Black szerint az informális tanulás fókuszpontjai a következők: a múzeumi időtöltés kötetlensége, a személyre szabható látogatás, a gondolkodásra és visszacsatolásra lehetőséget adó tér kialakítása és, a könyvben folyton visszatérő, új technológia használata – ez utóbbi véleményem szerint figyelmen kívül hagyja a múzeumok többségének költségvetési problémáit. A szerző azt a múzeumi teret tartja alkalmasnak az informális tanulásra, amelyben a látogatók az őket valóban érdeklő információkat szerzik meg, és azt a saját tanulási képességeiknek megfelelő ütemben teszik.

Az ötödik fejezetben a múzeumlátogatást a kötelező tantermi oktatás kiegészítéseként tárgyalja. A múzeumi foglalkozás bevett módszer az iskolai tananyag színésítésére, ami a tárgyi ismereteken kívül, többek között, a tanulók tantárgyközi tudását is fejleszti, elősegíti a csoportos munkát, az önkifejezést, valamint csiszolja a kreatív és kritikai gondolkodást is. A múzeum a szabályozott, kötelező oktatást kiegészítő tanulási környezet, amely éppen a tanórán kívüli, élethosszig tartó tanulást

ösztönzi. A 21. századi kihívásokat figyelembe véve Black két – némileg túlértékelt – ok miatt érzi fontosnak a fejezet tárgyalását. Egyrészt azért, mert az oktatást is elérő technológiai fejlődéssel a múzeumoknak is lépést kell tartania, másrészt a tudományos világon belül a természettudományok felé történő hangsúlyeltolódás és az IT egyre intenzívebb alkalmazása miatt a formális oktatásban. Mindezek persze a múzeum szempontjából pozitív változásnak is tekinthetők, hiszen így ezeknek az intézményeknek kell kiemelt figyelmet fordítania az iskolákból kimaradó kulturális, történelmi és művészeti ismeretek átadására. A fejezetben Black részletes leírást ad a múzeumok és iskolák közötti kapcsolatok fenntartásának mikéntjéről, illetve arról, hogyan teheti magát a múzeum kívánatosabbá további iskolai kapcsolatok kialakítására. Javaslatokat tesz a múzeumi foglalkozás adott tantárgyhoz kapcsolódó témájának kialakítására és tervezésére, valamint a múzeumpedagógus és a tanár közötti munkamegosztásra. A múzeumpedagógusok számára hasznos fejezetben korábbi kutatási eredményekre alapozva azt hangsúlyozza, hogy a múzeumi foglalkozás sikerességének egyik tényezője a múzeumi szakembereknek vagy a látogatott kiállítás tudományos szakértőjének jelenléte a foglalkozáson. A továbbiakban már bevett gyakorlatok ismertetésével támasztja alá a digitális eszközök múzeumi használatának jelentőségét. A sikeres példák említése ellenére az olvasó szeme előtt mégis inkább egy idealisztikus kép rajzolódik ki, hiszen ezek az okostelefonok, az iskolai, otthoni és múzeumi számítógépek korlátlan használatát és elérhetőségét sugallják, nem is említve azt a nagyszámú múzeumi munkatársat, amit a megvalósítás feltételez.

A szerző a kötet hatodik fejezetében a gyűjteményekről, illetve a gyűjteményekben folytatott beszélgetés témáját tárgyalja. Megfogalmazása szerint a látogatók felé elkötelezett múzeum nem a gyűjteményekben, kiállításokban és programokban testesül meg, hanem mindazok között találkozik a látogatókkal. A múzeumi kiállítás nem csupán a múzeumvezetők előre kigondolt ötleteinek, hanem a látogatók és más partnerek közötti folyamatos kommunikációnak az eredménye. Véleménye szerint a 21. században annál értékesebb lesz egy kiállítás, minél inkább arra ösztönzi a látogatókat, hogy részt vegyenek a múzeumi párbeszédben és új jelentések megalkotásában. A látogatók felé elkötelezett múzeum folyamatos visszajelzésekre, interakciókra, gyűjteményekben tartott vitákra, dialógusokra, a szervezett programok és kiállítások visszhangjára épül. A fejezet a gyűjteményről folytatott beszélgetést részletezi, a múzeumi látogatás holisztikus természetét szem előtt tartva tárgyalja a múzeumi beszélgetések szükségességét és módjait. Az általa felvázolt javaslatok és minták, noha nem úttörő gondolatok, mégis hasznosnak bizonyulnak, mert felépítésük szisztematikus és magyarázó jellegű. A szerző több helyen utal Michael Ames a “múzeum demokratizálás”-ának gondolatára, amit a múzeumi dialógus irányából közelítve gondol újra, mint például a vélemények kifejezése, on-line és on-site szavazások, látogatói megjegyzések, és közösségi „tagging” (jelölés). Kiemeli a tárgyak emlékezetét mint a beszélgetés kialakításának fő irányát. Black

ugyan egyetért Nina Simon “társas tárgyak” – azon tárgyak, amelyek természetük-nél fogva képesek a beszélgetés inspirálására, ezen tárgyak lehetnek személyesek, aktívak, provokatívak vagy kapcsolatteremtők (2010 Nina Simon: *The participatory museum*. 127–182) – fogalmával és azok jelentőségével, ám vitatja kizárólagos használatukat, mivel szerinte minden múzeumi tárgy “társas tárgy”, tehát minden tárgyban észre kell venni a lehetőséget a múzeumi beszélgetés kezdeményezésére. A fejezetben szintén további javaslatokat tesz a tárgyakhoz kapcsolódó, illetve a tárgyakról folytatott beszélgetéshez megfelelő kiállítási elrendezésre.

A családok múzeumi látogatásának ösztönzésével a jövőbeni rendszeres látogatók nevelhetők ki. Azonban a múzeumnak ez esetben számolnia kell a többgenerációs látogatói csoporttal és azok elérő igényeivel. A szerző a hetedik fejezetben a családi látogatás előnyeit és jellegzetességeit elemezve fogalmaz meg javaslatokat, illetve esettanulmányok és példák segítségével szemlélteti a családi látogatások ösztönzésének eszközeit.

Az utolsó fejezet a társadalom különböző rétegeit megcélzó magasabb látogatószám elérésének lehetőségeit tárgyalja. Ezt egy olyan kollektív küldetés megfogalmazása révén tartja megvalósíthatónak, amely egyszerre jelent hasznot a múzeumnak és a kiszolgált közösségnek, hiszen a társadalmi kohéziót támogatja: nyit a társadalom elnyomott, kisebbségi vagy fogyatékkal élő rétegei felé, valamint a megértést és elfogadást sugallja mind a kiállításokban, mind a szolgáltatásokban. A múzeum ilyen társadalmi szerepvállalása és kultúra-közvetítő szerepe szintén a jövő múzeumának feladata.

Black a legutolsó médiái és technológiai újításokat figyelembe véve állította össze a „21. századi múzeumról” válás programjait és teendőit, tehát a könyvben tett javaslatok *jelenleg* teljes mértékben felhasználhatóak. Fel kell tennünk azonban a kérdést, meddig lesznek érvényesek ezek az ötletek, hiszen nem csak a technika fejlődik, hanem a társadalom szabadidő-eltöltési igénye is változik. Ma még a közösségi oldalak élnek virágkorukat, de már bizonyos csoportok elhatárolódnak az ilyen fajta önmegmutatástól, valószínűsíthető tehát, hogy a közeljövőben ezek használata már csak egy bizonyos életrétegre lesz jellemző. Egyetérték Black azon véleményével – és a kötet ezzel a gondolattal mutat újat a kortárs muzeológiai diskurzusban –, hogy a 21. században nem szabad a múzeumi kiállítást lezárt egységként kezelni. A múzeumnak állandóan nyitottnak kell lennie a látogatók visszajelzéseire, és abban az esetben, ha a látogató a kiállításhoz kapcsolódó élettapasztalatát és emlékezetét meg kívánja osztani, készen kell állni arra, hogy azzal gazdagíthassa a kiállítást. Ilyen esetekben érdemes és szükséges módosítani az eredeti kiállítási koncepciót és a visszatérő látogatók érdekében figyelmet kell fordítani arra, hogy a múzeumok folyton megújuló programokat szervezzenek.

A kötet igazán tanulságos és jól használható forrás ahhoz, hogyan alakíthatók át a múzeumok a jelenlegi látogatói igényeknek megfelelően. Különösen jónak

találom azt, hogy nemcsak a múzeumok köréből közöl esettanulmányokat, hanem párhuzamot von a mindennapi élet olyan területeivel is, amelyek a technika- és tömegkommunikáció fejlődésének következményeként szintén megváltoztak, illetve a változás okozta kihívásokra kedvezően tudtak reagálni, azokat képesek voltak saját hasznukra fordítani (pl. politika: Obama kampánya; kereskedelem). Megemlíteném, hogy az olvasó, Black eredeti céljától eltérően, nem egy klasszikus értelemben vett gyakorlati kézikönyvvel találkozik, mert a kötet számtalan kizárólagosan elméleti részt is tartalmaz, amely egyben a szerző széleskörű elméleti tájékozottságát dicséri. A kézikönyvként való használattal kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy meglehetősen kevésbé tűnik hangsúlyosnak a feltüntetett példák közüli válogatás és kiemelés lehetősége, annak ellenére, hogy a szerző minden múzeumnak azt javasolja, hogy válogassa meg a számára megfelelő és alkalmazható gyakorlatokat (2012: 101). Mivel a kötet alapvetőnek tételezi, hogy a múzeumok nagyszámú munkatárssal és elegendő költségvetéssel rendelkeznek, így az „ezt-is-csinálnod-kell a siker érdekében” nyomása nehezedik az olvasó muzeológusra.

A kötet végkicsengése szerint a 21. századi látogató múzeumi élménye akkor teljes, ha a kiállítás stílusát odaillőnek és kényelmesnek tartja, szép környezetben láthat számára is értelmezhető régi tárgyakat, a látottakhoz a megfelelő eszközök segítségével további jelentéseket és tapasztalatokat tud kapcsolni, valamint mindezek közben társas cselekvést végez. A könyv az új muzeológiát követni kívánó múzeumi példák nagyszerű összefoglaló kötete, az ismertetett esettanulmányokból válogatott és saját profilra alakított gyakorlatok valóban hasznosak lehetnek bármely múzeum számára.